

ДІЄПРИПИСИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТІСНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглядається проблема формування особистісної культури майбутніх учителів іноземної мови. Розкрито сутність та складові особистісної культури студента-філолога. На основі визначення сутності та завдань кожної зі складових автор виявляє систему дієприписів, що уможливають формування особистісної культури майбутніх учителів іноземної мови Крім того, висвітлюються форми реалізації запропонованих автором дієприписів у процесі фахової підготовки майбутніх філологів.

Ключові слова: дієприписи, майбутній учитель іноземної мови, особистісна культура, професійна культура, форма реалізації.

В умовах глобалізації економіки та посилення міжнародної конкуренції особливої актуальності набуває проблема конкурентоспроможності країни, яка, на наш погляд, є сумою конкурентоспроможності громадян. Освітня політика виступає тим стрижневим елементом, що визначає майбутнє країни та її місце серед інших держав світу. Кінцевою метою національної системи освіти виступає формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації [5, с. 30]. Успішність досягнення поставленої мети значною мірою залежить від особистості вчителя, його професійної культури, здатності швидко та ефективно реагувати на численні виклики сьогодення.

Поглиблення міжнародного співробітництва, встановлення та розширення міжнародних контактів, отримання безвізового режиму з країнами Європейського Союзу зумовлює суттєве зростання соціального запиту на вивчення іноземної мови як засобу спілкування представників різних народів і культур. У світі, що постійно змінюється, висококваліфікований спеціаліст повинен не тільки мати ґрунтовну підготовку в обраній галузі, але й бути здатним вирішувати поставлені перед ним завдання й адекватно реагувати на виклики сучасності. У контексті вищевикладеного особливо значущим є виховання особистісної культури майбутніх учителів іноземної мови.

Проблема розвитку особистості та формування світоглядних орієнтирів людини висвітлюється у роботах І. Беха, А. Бойко, І. Волощука, К. Журби, В. Максакової, М. Приходської, О. Сухомлинської, К. Чорної та багатьох інших вітчизняних і зарубіжних учених. Питанням формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів присвячені наукові розвідки С. Вітвицької, В. Гриньової, В. Жигір, Т. Туркот, О. Чернеги та інших науковців. Утім, аналіз наукової літератури показав, що проблема формування особистісної культури майбутніх учителів іноземної мови потребує більш детального вивчення.

Мета статті – представити авторську систему дієприписів, що уможливають формування особистісної культури майбутніх учителів іноземної мови.

Досягнення мети наукової розвідки вимагає визначення базових понять дослідження, до яких ми відносимо поняття “особистісна культура учителя іноземної мови” та “дієприпис”. Вихідною категорією, що уможливає визначення сутності особистісної культури майбутніх учителів іноземної мови, виступає категорія “культура”. Слід зазначити, що нині існує понад 400 визначень вихідної категорії, використання яких обумовлюється сферою досліджень і наявністю численних наукових методологій визначення дефініції. Наголошуючи на багатоманітності поняття, Л. Матвеева розглядає культуру як специфічно людський спосіб життєдіяльності, що ґрунтується на смислах, правилах і нормах, які забезпечуються шляхом соціального тиску та ціннісного престижу [7, с. 23]. На думку С. Вітвицької, культура трактується як механізм, що регламентує і регулює поведінку та діяльність людини [3, с. 79]. У роботі Т. Туркот під культурою розуміється система основних норм існування суспільства [8, с. 597].

Говорячи про особистісну культуру учителя, не можна оминати й таку невід’ємну частину останньої, як педагогічна культура. Професійно-педагогічна культура стала предметом ґрунтовного та всебічного аналізу наукової громадськості. Так, В. Гриньова розуміє під педагогічною культурою відносну стійку відкриту саморегульовану систему взаємопов’язаних цінностей індивіда, яка зумовлює його професійно-педагогічну діяльність [6, с. 11]. З огляду на викладене вище ризикомо зробити припущення, що особистісна культура вчителя

іноземної мови являє собою *складне особистісне утворення, що охоплює систему ціннісних орієнтирів, які регламентують життєдіяльність педагога та сприяють успішному вирішенню ним завдань іношомовної підготовки учнівської молоді.*

У контексті розгляду особистісної культури учителя цікавим видається поняття “дієприписи”, запропоноване І. Бехом. На думку вченого, дієприписи становлять собою діяльнісні конструкти (орієнтири), які необхідно здійснити учасникам виховного процесу для досягнення мети [2, с. 6]. Важливим з точки зору організації навчально-виховного процесу у вищій школі вважаємо твердження науковця, що дієприписи рівною мірою стосуються і вихователя, і вихованця [там само]. З’ясування ролі дієприписів у формуванні особистісної культури майбутніх філологів передбачає визначення складових особистісної культури (множини “культур”, що входять до її складу), сутності складових та їх завдань.

Першою складовою особистісної культури є, на наш погляд, *громадянська культура*, сутність якої полягає у розумінні та прийнятті особливостей національної культури (у зіставленні з культурами інших народів). Девізом громадянської культури особистості може стати фраза “Я – громадянин!” Національна ідентифікація набуває особливої актуальності саме в процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови. Актуальність зумовлюється засвоєнням культурних стереотипів народу-носія мови і їх “привласненням” молоддю, результатом якого нерідко є витіснення національного культурного коду зі свідомості студентів. Запобіганню такого розвитку подій, на наш погляд, сприятиме міжрегіональний культурний обмін, що дозволить молоді дізнатися про традиції, звички та побут представників інших регіонів. У цьому сенсі варто взяти на озброєння досвід Європейського Союзу, де досить часто школярі та студенти відвідують інші країни ЄС, що сприяє формуванню в молоді європейської ідентичності. У 2006 році в Німеччині відбувся фінальний турнір Чемпіонату світу з футболу, девізом якого стало висловлювання “Einigkeit in Vielfaltigkeit!”, що означає “Єдність у багатоманітності!” Уважаємо, що цей девіз цілком може стати девізом програм міжрегіонального культурного обміну. Отже, дієприписом формування особистісної культури майбутніх учителів іноземної мови є *готовність до розуміння та прийняття*

культурних особливостей представників інших регіонів. Способом такого розуміння виступає участь у програмах між-регіонального культурного обміну.

Невід'ємною складовою особистісної культури вчителя виступає *професійна* культура, яка, своєю чергою, представлена трьома видами – *культура мовлення, культура викладання, дослідницька культура.* Причому, на наш погляд, *культура мовлення* є пограничною, оскільки входить як у структуру громадянської культури (спілкування особистості з іншими людьми в повсякденному житті), так і в структуру професійної культури (спілкування з іншими учасниками педагогічного процесу – колегами, учнями, батьками). Сутність та особливості культури мовлення педагога детально розкриті у численних працях українських і зарубіжних учених. Так, Н. Волкова розглядає основні ознаки культури мовлення вчителя, мовленнєвий етикет педагога, мовленнєві моделі взаємодії “учитель” – “учень” тощо. Під культурою мовлення науковець розуміє упорядковану сукупність нормативних мовленнєвих засобів, вироблених практикою людського спілкування, які оптимально виражають зміст мовлення і задовольняють умови та мету спілкування [4, с. 350].

Екстраполюючи визначення на проблематику нашого дослідження, можемо зазначити, що під культурою мовлення майбутніх учителів іноземної мови слід розуміти *упорядковану сукупність мовленнєвих засобів іноземної мови, які оптимально виражають зміст іношомовного мовлення і сприяють подоланню бар'єрів іношомовного спілкування.* У науковій громадськості може скластися враження, що з цієї проблематики вже неможливо сказати щось нове. Одначе, на наш погляд, це не зовсім так. Досвід викладання англійської мови студентам різних спеціальностей та керівництва науковими роботами молодих дослідників дав змогу виокремити суттєву помилку, якої припускаються майбутні філологи.

Суть помилки полягає в неадекватному використанні засобів іноземної мови, часто на шкоду завданням спілкування. Так, автор цієї статті стикався з ситуацією, коли майбутні учителі іноземної мови у спілкуванні зі студентами вживали скорочену форму вислову “OK” – [ок], що означає “Добре” або “Згода”. Студенти, що не володіли іноземною мовою, нерідко почували себе ніяково, оскільки не розуміли, як потрібно

відповідати. Іншим прикладом зловживання іншомовною лексикою слугують магістерські роботи, підготовлені за напрямом “Мова та література (англійська)”. Зокрема, автор однієї з робіт у тексті зазначав “... поняття *детермінується* як...” замість фрази “... поняття розглядається як...”. Живання державної мови виглядало би значно природніше і суттєво спростило би кінцеву мету спілкування – доведення до відома наукової громадськості позиції автора роботи. Таким чином, другий дієприпис, що сприяє формуванню особистісної культури майбутніх учителів іноземної мови, полягає в *націленості на використання державної мови та адекватному використанні іншомовних мовленнєвих засобів*.

Основою професійної діяльності вчителя є, безумовно, викладання. Методичні засади організації процесу викладання іноземної мови ставали предметом численних наукових досліджень (Г. Китайгородська, Л. Морська, С. Ніколаєва, Ю. Пассов, Н. Скляренко та ін.). На наш погляд, *культура викладання* являє собою вибір та використання педагогом методів і форм діяльності, адекватних цілям і завданням як дисципліни загалом, так і окремого заняття зокрема. Відповідно до проблематики представлені науковою розвідкою, робимо припущення, що сутність *культури викладання* майбутніх учителів іноземної мови полягає у *виборі та використанні вчителем методів і форм організації вивчення іноземної мови, що відповідають цілям і завданням іншомовної освіти*.

Пристаючи до організації навчально-виховного процесу, вчителю варто пам’ятати, що будь-яка група становить так звану “mixed ability classroom” – термін запозичений у Д. Хікс (D. Hicks) [9]. Цей термін означає, що навчальна група складається зі студентів з різним рівнем іншомовної підготовки, різною “швидкістю” навчання та різними способами засвоєння матеріалу. Таким чином, для успішності навчального процесу вчитель має застосовувати індивідуальний підхід до студентів, що є імовірним саме в умовах малих навчальних груп. Однак, в умовах комплектації великих навчальних груп можливості індивідуального підходу зменшуються пропорційно до зростання кількості студентів у навчальній групі.

Утім, навіть за великої чисельності студентів викладач може ефективно застосовувати принципи індивідуального підходу. Скажімо, власний досвід роботи зі студентською

молоддю різного віку та рівня іншомовної підготовки свідчить, що граматику доцільно викладати з опорою на алгоритм. Ефективність алгоритмізації викладання граматики зумовлюється можливістю зведення останньої до кінцевого набору правил. Крім того, студентів варто спонукати до продуктивної іншомовної діяльності (підготовки та презентації проектів, розігрування сцен, наближених до реальних умов спілкування, тощо). Розуміючи ефективність запропонованих викладачем методів і форм роботи для підвищення рівня власної іншомовної підготовки, студенти перенесуть набутий досвід у власну професійну діяльність. Отже, дієприписами формування особистісної культури майбутніх учителів іноземної мови виступають *опора на здібності студентів в оволодінні іноземною мовою та використання викладачем продуктивних методів і форм роботи, адекватних рівню іншомовної підготовки молоді та цілям і завданням іншомовної освіти.*

Складовою особистісної культури майбутнього вчителя іноземної мови виступає *дослідницька культура*, сутність якої полягає в коректній організації та проведенні студентами наукового пошуку з актуальних проблем іноземної філології (методики викладання) та адекватному оцінюванні і презентації отриманих наукових результатів.

Успішність наукового пошуку студентської молоді значною мірою залежить від розуміння молодими дослідниками особливостей організації та проведення наукової роботи. Досвід керівництва науково-дослідною роботою майбутніх учителів іноземної мови дозволяє виокремити такі типові помилки, яких припускаються студенти при проведенні власних наукових розвідок: 1) недостатній характер новизни (“нового знання”) наукового пошуку; 2) “націленість” наукового дослідження “на успіх” (декларування автором правильності теоретичних положень, ефективності власних методичних розробок і значущості отриманих наукових результатів); 3) незгодженість складових науково-методологічного апарату дослідження; 4) порушення причинно-наслідкового характеру організації дослідної роботи та представлення результатів; 5) необґрунтоване превалювання іншомовної лексики. Усунення зазначених помилок уможливується розумінням молоддю основ організації наукового пошуку з іноземної

філології (методики викладання іноземної мови, іншомовної освіти).

Закріплення знань у свідомості людини буде успішним лише за умови, якщо ці знання не подаватимуться у готовому вигляді. Інакше кажучи, продуктивність науково-дослідницької роботи визначається тим фактом, що людина стане не простим “споживачем” знань, а “продуцентом” останніх. Отже, формування особистісної культури майбутніх учителів іноземної мови зумовлюється *взаємодією викладача та студентів щодо визначення особливостей науково-дослідницької роботи з іноземної філології*. Така взаємодія може відбуватися в рамках спецкурсу з основ наукових досліджень з іноземної філології.

Підготовка особистості вчителя, здатного до проведення досліджень, передбачає внутрішнє сприйняття студентською молоддю науково-дослідної роботи як важливого складника власної професійної діяльності. Ми повністю погоджуємося з думкою І. Беґа, що основою для осмислення та прийняття чогось особистістю виступає Еґо-залученість [1, с. 257]. Наукова діяльність стає для студентів емоційно привабливою, якщо вони розуміють, що результати досліджень є значущими для освітньої практики. Таким чином, дієприписом формування особистісної культури майбутнього вчителя іноземної мови виступає *інтеграція результатів дослідницької роботи майбутніх учителів іноземної мови в освітню практику загальноосвітньої та вищої школи, системи дошкільної та позашкільної освіти*.

Виховання інтелектуально розвиненої та духовно багатой особистості громадянина України значною мірою залежить від учителя, його особистісної культури та професійної компетентності. У статті особистісна культура майбутніх учителів іноземної мови розглядається як складне особистісне утворення, що охоплює систему ціннісних орієнтирів, які регламентують життєдіяльність учителя та сприяють успішному вирішенню ним завдань іншомовної підготовки учнівської молоді.

Особистісна культура майбутніх учителів іноземної мови представлена громадянською та професійною культурою педагога. Остання, своєю чергою, складається з культури спілкування, культури викладання та дослідницької культури. Культура спілкування займає пограничне положення, оскільки

вона входить як в структуру громадянської культури, так і структуру професійної культури вчителя-філолога. Чільне місце в процесі формування особистісної культури людини належить дієприписам. Автор виділяє такі дієприписи у формуванні особистісної культури майбутнього вчителя іноземної мови: 1) розуміння та прийняття культурних особливостей представників різних регіонів; 2) націленість на використання державної мови; 3) адекватне використання іншомовних мовленнєвих зразків; 4) опора на здібності студентів в оволодінні іноземною мовою; 5) використання викладачем продуктивних методів і форм роботи, адекватних рівню іншомовної підготовки молоді та цілям і завданням іншомовної освіти; 6) взаємодія викладача та студентів з визначення особливостей науково-дослідницької роботи з іноземної філології; 7) інтеграція результатів дослідницької роботи майбутніх учителів іноземної мови в освітню практику загальноосвітньої і вищої школи, системи дошкільної та позашкільної освіти.

Безперечно, матеріал статті не вичерпує всіх аспектів проблеми, що розглядається. Перспективи наукових пошуків із зазначеного напрямку вбачаємо у розробленні критеріїв, показників та діагностичного матеріалу для оцінки сформованості особистісної культури майбутніх учителів іноземної мови.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1 : Особистісно-орієнтований підхід: техніко-технологічні засади : навчально-методичний посібник / Іван Дмитрович Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
2. Бех І. Д. Дієприписи у вихованні та розвитку особистості / І. Д. Бех // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – Вип. 17, кн. 1. – 500 с. – С. 6-14.
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : методичний посібник для студентів магістратури / Світлана Сергіївна Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
4. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навчальний посібник / Наталія Павлівна Волкова. – К. : Академія, 2006. – 256 с. – (Альма-матер).
5. Галузинський В. М. Педагогіка: теорія та історія : навчальний посібник / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К. : Вища школа,

1995. – 237 с.

6. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього учителя (теоретичний та методичний аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / В. М. Гриньова. – К., 2011. – 45 с.
7. Матвеева Л. Л. Культурологія: курс лекцій : навчальний посібник / Людмила Леонідівна Матвеева. – К. : Либідь, 2005. – 512 с.
8. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Тетяна Іванівна Туркот. – К. : Кондор, 2011. – 628 с.
9. Hicks D. Mixed Ability Classrooms / Diana Hicks // Іноземні мови. – 2001. – № 2. – С. 28-29.

Д. С. Мацько

Предписания в формировании личностной культуры будущих учителей иностранного языка

Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко
(1 ул. Оборонная, Луганск, Украина)

Статья посвящена проблеме формирования личностной культуры будущих учителей иностранного языка. Приводится авторская трактовка сущности и составляющих личностной культуры студента-филолога. На основе определения сущности и задач каждой из составляющих автор выявляет систему предписаний, способствующих формированию личностной культуры будущих учителей иностранного языка. Кроме того, освещаются формы реализации предписаний, предложенных автором, в процессе профессиональной подготовки будущих филологов.

Ключевые слова: предписания, будущие учителя иностранного языка, личностная культура, профессиональная культура, форма реализации.

D. S. Matsko

The Requirements in Forming the Personal Culture of Would-be Teachers of Foreign Languages

Luhansk Taras Shevchenko National University
(1 Oboronna Str., Luhansk, Ukraine)

The article deals with the problem of forming the personal culture of would-be teachers of foreign languages. The author reveals the two

components of the personal culture of would-be teachers of foreign languages, i.e. the civil culture, which presents the personality as a citizen, and the professional culture, which deals with the peculiarities of the person's professional presentation. The professional culture is presented in three main cultures – culture of communication, culture of teaching, and culture of conducting research.

The components of the personal culture as well as their tasks help the author to reveal the requirements in forming the personal culture of would-be teachers of foreign languages. These requirements are the following: 1) understanding the cultural differences of citizens from various regions of the country; 2) orientation on using the state language; 3) adequate use of the foreign language; 4) applying students' skills and abilities in studying the foreign language; 5) using productive tasks, which correspond to students' language level as well as to aims and tasks of foreign language education; 6) student-teacher interaction in pointing out the peculiarities of conducting researches in foreign language education; 7) integration of would-be teachers' research work into school practice, including high school, pre-school education, and extracurricular activities. The author also outlines the means of realization of the requirements given.

Keywords: *requirements, would-be teachers of foreign languages, personal culture, professional culture, means of realization.*

References

1. Bekh, I. D. (2003). *Vykhovannia osobystosti. Osobystisno-orientovanyi pidkhid: tekhniko-teoretychni zasady* [Education of personality. Personality-orientated approach: Principles of application]. Kyiv: Lybid.
2. Bekh, I. D. (2013). *Dieprypysy u vykhonanni ta rozvytku osobystosti* [Requirements in the education and development of the personality]. In *Teoretyko-metodychni zasady vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*: Vol. 17 (1) (pp. 6 –14).
3. Vitvytska, S. S. (2003). *Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly* [Basic principles of pedagogy of higher education]. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury.
4. Volkova, N. P. (2006) *Professiino-pedahohichna komunikatsiia* [Professional and pedagogical communication]. Kyiv: Akademia.
5. Haluzynskiy, V. M., & Yevtukh, M. B. (1995). *Pedahohika: teoriia ta istoriia* [Pedagogy: Theory and history]. Kyiv: Vyscha shkola.
6. Hrynyova, V. M. (2011). *Formuvannia pedahohichnoi kultury maibutnoho vchytelia: teoretychnyi ta metodychnyi aspekty* [Formation of pedagogical culture of future teacher: Theoretical

and methodological aspects] (Dissertation Abstract, Kyiv).

7. Matvieieva, L. L. (2005). Kulturolohia: Kurs leksii [Culture Studies: Lectures course]. Kyiv: Lybid.
8. Turkot, T. I. Pedahohika vyshchoi shkoly [Pedagogy of higher education]. Kyiv: Kondor.
9. Hicks, D. (2001). Mixed ability classrooms. Inozemni Movy, 2, 28–29.

Мацько Дмитро Сергійович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

Мацько Дмитрій Сергеевич, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры английской филологии Луганского национального университета имени Тараса Шевченко

Dmytro Matsko, Associate Professor, English Philology Department, Luhansk Taras Shevchenko National University, PhD in Education, Associate Professor

УДК: 37.048.4:373.5:374

В. Мацьуський, А. В. Корнієнко, м. Київ

ЗАСТОСУВАННЯ АКсіОЛОГіЧНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розкрито проблему застосування аксіологічного підходу в навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу. Наголошено, що аксіологічний підхід є ефективним засобом удосконалення навчального змісту і методик, які б сприяли формуванню у вихованців цінностей як способів самопізнання та самореалізації у різних видах творчої діяльності. Представлено авторські навчальні програми для позашкільної освіти, які забезпечують ефективне вирішення проблеми формування патріотизму як цінності у гуртках декоративно-ужиткового мистецтва позашкільних навчальних закладів.

Ключові слова: аксіологічний підхід, цінність, патріотизм, гуртки, позашкільний навчальний заклад.

Система позашкільної освіти України наразі перебуває на важливому етапі розвитку, переходу до якіснішого стану, що вимагає удосконалення науково-методичного забезпечення діяльності позашкільного навчального закладу: змісту поза-